

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 2 juni 2023

Mål nr

B 6328-22

PARTER

Klagande

1. HA-M

Ombud och offentlig försvarare: Advokat PA

2. AAI

Ombud och offentlig försvarare: Advokat TM

3. AK

Ombud och offentlig försvarare: Advokat PN

4. HK

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CO

Motparter

1. Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

2. CS

3. PLL

4. K-EL

Ombud för 2–4: Advokat EAZ

SAKEN

Grovt sabotage mot blåljusverksamhet m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2022-09-09 i mål B 2667-22

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Högsta domstolen undanröjer hovrättens dom, utom såvitt avser besluten om beslag och ersättning till målsägandebiträde och offentliga försvarare. Högsta domstolen visar målet åter till hovrätten för fortsatt behandling.

HA-M, AAI, AK och HK ska vara fortsatt häktade.

TM ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av AAI i Högsta domstolen med 24 070 kr. Av beloppet avser 7 210 kr arbete, 6 766 kr utlägg, 5 280 kr tidspillan och 4 814 kr mervärdesskatt.

PN ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av AK i Högsta domstolen med 4 506 kr. Av beloppet avser 3 605 kr arbete och 901 kr mervärdesskatt.

Det ankommer på hovrätten att i samband med att målet avgörs pröva frågorna om AAIs och AKs ersättningsskyldighet för försvararkostnaderna i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

HA-M, AAI, AK och HK har yrkat att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd samt att hovrättens dom ändras i fråga om ansvar och skadestånd på i överklagandena närmare angivna sätt.

Riksåklagaren har avstyrkt att prövningstillstånd meddelas och motsatt sig att hovrättens dom ändras. För det fall att prövningstillstånd meddelas har riksåklagaren förklarat sig ha för avsikt att justera gärningsbeskrivningen och åberopa ny bevisning.

HA-M, AAI och AK har ansett att målet – för det fall att prövningstillstånd meddelas – bör handläggas i Högsta domstolen. HK har överlåtit åt Högsta domstolen att avgöra vad som är lämpligast i fråga om formerna för prövningen. Riksåklagaren har inte motsatt sig att målet, om prövningstillstånd meddelas, återförvisas till hovrätten.

SKÄL

Bakgrund

1. Hovrätten har dömt klagandena för bl.a. grovt sabotage mot blåljusverksamhet på grund av gärningar riktade mot polisen i samband med en planerad allmän sammankomst i Sveaparken i Örebro den 15 april 2022. Påföljden för tre av dem har bestämts till fängelse i fem år och för en av dem till fängelse i fyra år och sex månader. De har också förpliktats att solidariskt utge skadestånd till tre poliser.
2. Högsta domstolen har tidigare i år prövat ett annat mål med upprinnelse i samma händelser i Sveaparken ("Påskupploppet i Örebro" Högsta domstolens dom den 14 mars 2023 i mål B 6185-22). I det avgörandet dömdes två personer för grovt sabotage mot blåljusverksamhet. Straffvärdet för brottet bedömdes vara tre års fängelse för var och en av de tilltalade. En av de tilltalade dömdes även för våld mot tjänsteman, som begicks vid samma tillfälle. Fängelsestraffets sammanlagda längd för honom bestämdes till tre år och tre månader. Högsta domstolen ogillade det yrkande om kränkingsersättning som hade framställts av en polis i anslutning till åtalet om grovt sabotage mot blåljusverksamhet.

Prövningstillstånd i flera likartade mål

3. Om prövningstillstånd fordras i två eller flera likartade mål och Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i ett av dem, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål (54 kap. 10 § andra stycket rättegångsbalken). Det har ansetts att starka rättviseskäl talar för att det bör vara möjligt att, om Högsta domstolens prövning av det eller de mål som har fått prövningstillstånd leder till ändring av hovrättens dom, åstadkomma motsvarande ändring av utgången i de övriga målen (jfr prop. 1971:45 s. 92).

4. Rättsviseskälen gör sig gällande med särskild styrka när det är fråga om att hovrätten i ett brottmål har dömt den tilltalade till ett betydligt längre fängelsestraff än vad som kan antas skulle ha blivit fallet om hovrätten hade avgjort målet efter Högsta domstolens avgörande i det mål som har beviljats prövningstillstånd.

5. Bestämmelsen har tillämpats på så sätt att det är en förutsättning för prövningstillstånd att överklagandet har skett innan Högsta domstolen har meddelat dom i det eller de mål i vilka det först meddelades prövningstillstånd. Däremot har domstolen ansett att det inte krävs att överklagandet har skett innan beslutet om prövningstillstånd meddelades i det eller de målen. (Se NJA 2016 s. 262.)

6. Bestämmelserna om prövningstillstånd i Högsta domstolen är fakultativa. Att förutsättningarna för prövningstillstånd är uppfyllda innebär således inte att prövningstillstånd ska beviljas.

Undanröjande och återförvisning

7. I rättegångsbalken finns det bestämmelser om undanröjande av underinstansens dom när det har förekommit rättegångsfel där (se 50 kap. 26–29 §§, 51 kap. 26–29 §§ och 55 kap. 15 § andra stycket). Högre rätt anses ha vissa möjligheter att också i andra situationer undanröja ett avgörande och återförvisa ett mål, om det behövs för att åstadkomma en lämplig handläggning av målet (se t.ex. NJA 1989 s. 646). Det måste i varje enskilt fall göras en avvägning mellan de skäl som talar för respektive mot att målet återförvisas.

8. När det gäller återförvisning från Högsta domstolen till hovrätten finns det skäl att fästa särskild vikt vid de olika roller som dessa domstolar har. Högsta domstolens primära uppgift är att meddela vägledande avgöranden medan hovrätternas verksamhet i första hand går ut på att säkerställa materiellt riktiga avgöranden. Med hänsyn till denna rollfördelning är utrymmet för att

besluta om återförvisning med hänvisning till instansordningens princip större för Högsta domstolen än för hovrätten. Möjligheten bör dock även i Högsta domstolen användas med viss återhållsamhet. (Jfr NJA 2018 N 10 p. 4–7.)

Bedömningen i detta fall

9. Det har inte framkommit något skäl att meddela prövningstillstånd med stöd av bestämmelserna i 54 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken.

10. Överklagandena i målet inkom till Högsta domstolen i oktober 2022. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd i mål B 6185-22 i november 2022 och dom i det målet ("Påskupploppet i Örebro") meddelades den 14 mars 2023. Omständigheterna i målen är snarlika.

11. I "Påskupploppet i Örebro" gjorde Högsta domstolen vägledande uttalanden bl.a. när det gäller hur det individuella ansvaret ska bedömas för den som har deltagit i ett sådant angrepp mot polisen som det var fråga om i det målet och som det också är fråga om i det nu aktuella målet. Avgörandet ger också vägledning när det gäller frågor om straffmätning och skadestånd vid sådan brottslighet. Högsta domstolens bedömningar resulterade bl.a. i att fängelsestraffen i det målet sattes ned väsentligt, från fem år till tre år för den ena tilltalade och från fem år och sex månader till tre år och tre månader för den andra.

12. Mot den bakgrunden finns det skäl för prövningstillstånd med stöd av 54 kap. 10 § andra stycket rättegångsbalken. Med hänsyn till de överklagade frågornas nära samband saknas skäl att begränsa prövningstillståndets omfattning.

13. Med beaktande av framför allt Högsta domstolens roll som prejudikatinstans bör den förnyade prövningen göras i hovrätten.

14. Hovrättens dom ska därför undanröjas och målet lämnas åter till hovrätten för fortsatt behandling. Det ankommer då på hovrätten att ta ställning till frågor om justering av gärningsbeskrivning och åberopande av ny bevisning.

15. Det finns fortfarande skäl för att HA-M, AAI, AK och HK ska vara häktade.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Dag Mattsson, Stefan Johansson, Johan Danelius (referent) och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Schöllin